

УДК 159.9

Бочелюк В.Й.¹

Панов М.С.²

¹д-р психол. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»

²к. психол. наук., доц. КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАДАПТАЦІЇ СУЧАПНОЇ ОСОБИСТОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ)

Професійна реадаптація дуже важлива для соціокультурної інтеграції вимушених мігрантів, оскільки вона є одним із важливих показників їхньої успішної соціальної адаптації в новому середовищі.

Для фіксації і відслідковування динаміки зазначених характеристик потрібно сформулювати теоретичні засади і розробити практичні рекомендації щодо професійної реадаптації зазначеної категорії населення, а також підібрати діагностичний інструментарій. З цією метою було створено структурно-функціональну модель професійної реадаптації безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб, загальна концепція побудови якої має трирівневу структуру: методологічний, теоретичний та практичний рівні.

Результати аналізу наукової літератури з проблеми дослідження та вивчення сучасного стану практики професійної реадаптації безробітних, що належать до категорії внутрішньо переміщених осіб дали змогу побудувати структурно-функціональну модель, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, змістово-діяльнісного і критеріально-результативного блоків, що відображено на схемі.

Цільовий блок містить мету (організувати й здійснити професійну реадаптацію безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб), яку було конкретизовано через такі завдання: розробити методiku здійснення професійної реадаптації досліджуваної категорії населення; запропонувати змістове наповнення корекційно-реабілітаційного супроводу безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб; розробити й апробувати діагностичний інструментарій для перевірки дієвості розробленої методики професійної реадаптації безробітних, що належать до категорій внутрішньо переміщених осіб.

Теоретико-методологічний блок складають методологічні підходи (гуманістичний, екзистенціальний, модальний, психодинамічний, когнітивно-

біхевіористичний) та принципи: загальнонаукові (комплексності, наступності, послідовності, безперервності, диференційованості), а також специфічні, зокрема психологічні (оперативності, індивідуального підходу, багатоступності, гнучкості), соціальні (цілісності, неперервності, гармонійності, динамічності, синергетичності), медичні (максимального співробітництва, багаторівневого характеру саногенних заходів), педагогічні (взаємодії фахівців різних напрямів, системності, гуманізації, індивідуалізації, забезпечення педагогічної підтримки).

Змістово-діяльнісний блок структурно-функціональної моделі містить алгоритм реалізації ефективного корекційно-реабілітаційного процесу; він охоплює змістові і процесуальні аспекти діяльності, спрямованої на професійну реадaptaцію безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб.

У процесі розроблення методики професійної реадaptaції зазначеної категорії населення було взято до уваги, по-перше, зарубіжний досвід та апробовані зарубіжні моделі реабілітації, по-друге, специфіку безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб, як особливої категорії, що вирізняється специфічними психологічними проблемами: наявністю невротичних реакцій; психосоматичних розладів; емоційними та поведінковими порушеннями, а також порушенням взаємин у сім'ї та близькому оточенні.

Аналіз наукових джерел і досвіду практичної діяльності з професійної реадaptaції безробітних з категорії внутрішньо переміщених осіб дав підстави для висновку, що ефективність форм, методів і засобів комплексної реабілітації залежить від багатьох чинників, а саме: соціально-психологічних характеристик кожної особистості; результатів первинного діагностувального обстеження; визначення механізмів поведінки у стресових ситуаціях тощо. З'ясовано, що найбільш ефективними методами в роботі з вимушеними мігрантами є психологічна допомога консультативного характеру (індивідуальне консультування); різні форми психотерапії – групова (робота з кількома особами з однаковими проявами чи порушеннями), індивідуальна (персональні сесії з однією людиною); тренінгові заняття. У процесі використання зазначених методів відбувалося надання безробітним з переліку внутрішньо переміщених осіб безпосередньої психологічної допомоги через створення умов, за яких особистість усвідомлює перспективи й нові можливості у розв'язанні своїх психологічних проблем. У процесі здійснення комплексної реабілітації вимушених мігрантів фахівці зверталися також і до різних видів психофізіологічного розвантаження, як-от: музикотерапії; релаксації; аутогенного тренування; арт-терапії; казкотерапії.

Критеріально-результативний блок охоплює комплексну методику діагностики, критерії, показники та рівні професійної реадaptaції безробітних з переліку внутрішньо переміщених осіб. Цей блок представлений компонентами досліджуваного феномена (мотиваційним, стресостійким, поведінковим), рівнями реабілітованості (високим, середнім, низьким) і результатом – позитивною динамікою професійної реадaptaції безробітних із переліку внутрішньо переміщених осіб.